

Interventie SchoolsOUT

Erkenning

Erkend door deelcommissie Jeugdgezondheidszorg, preventie en gezondheidsbevordering

Datum: 26 november 2020

Oordeel: Goed onderbouwd

De referentie naar dit document is: Prinsen, Molleman, Gerrits, van Dijk (Oktober 2020).
Databank effectieve jeugdinterventies: beschrijving 'SchoolsOUT'. Utrecht: Nederlands
Jeugdinstituut. Gedownload van www.nji.nl/jeugdinterventies.

Inhoud

Inhoud.....	3
Samenvatting	4
1. Uitgebreide beschrijving.....	6
1.1 Doelgroep.....	6
1.2 Doel	7
1.3 Aanpak	8
2. Uitvoering.....	13
3. Onderbouwing	18
4. Onderzoek.....	27
5. Samenvatting Werkzame elementen.....	31
6. Aangehaalde literatuur.....	32
7. Praktijkvoorbeeld.....	35

Samenvatting

SchoolsOUT is een programma om scholen in het voortgezet onderwijs (VO) ondersteuning op maat te bieden bij structurele aandacht voor seksuele en genderdiversiteit. Het realiseren van een veilig schoolklimaat en een positieve norm vormen hierbij de insteek: iedereen kan zichzelf zijn en kan houden van wie die (genderneutraal) wil.

De SchoolsOUT-projectleider begeleidt scholen bij de keuze van uiteenlopende interventies om te komen tot een totaalpakket, afgestemd op de doelen en de populatie van de betreffende school. SchoolsOUT baseert zich daarbij op de 4 pijlers van de Gezonde School-aanpak: 1) Beleid 2) Educatie 3) Zorg en 4) Zichtbaarheid. Interventies worden vooral uitgevoerd door de scholen zelf.

SchoolsOUT focust zich eveneens op regionale en gemeentelijke activiteiten om te zorgen voor politieke en bestuurlijke betrokkenheid en goodwill om zo het draagvlak op afzonderlijke scholen te stimuleren en te versterken.

NB

*SchoolsOUT wordt ook uitgevoerd in het basisonderwijs en het mbo.
Voor dit erkenningstraject beperken we ons tot het voortgezet onderwijs.*

Doelgroep

Alle VO-leerlingen vormen de doelgroep. Er is specifiek aandacht voor leerlingen die zich (ook) aangetrokken voelen tot dezelfde sekse of te maken hebben met andere vormen van seksuele en genderdiversiteit.

Intermediaire doelgroepen zijn onder andere directies en medewerkers van scholen, bestuurders van scholenkoepels en politiek verantwoordelijken en ambtenaren voor het emancipatie- en onderwijsbeleid.

Doel

SchoolsOUT wil een positieve norm realiseren omtrent seksuele en genderdiversiteit op scholen.

Leerlingen en medewerkers weten dat er naast heteroseksuele ook LHBTIQ+ mensen zijn, vinden dit normaal, laten zich niet negatief over hen uit, behandelen hen niet anders en staan open voor contact zoals met anderen. Dit draagt uiteindelijk bij aan een veiliger schoolklimaat voor iedereen.

Aanpak

SchoolsOUT volgt 2 sporen die elkaar versterken:

1. Ondersteuning op maat aan scholen met een breed scala aan interventies om tegemoet te komen aan hun uiteenlopende wensen, vragen en mogelijkheden.
2. Gemeenschappelijke regionale en gemeentelijke activiteiten met projectpartners, scholen, bovenschoolse besturen en de politiek om het creëren van een veilig en LHBTIQ+ positief schoolklimaat op de afzonderlijke scholen te ondersteunen en te stimuleren.

Materiaal

- Een uitgebreid handboek over de achtergrond en de werkwijze van SchoolsOUT met onder meer een 'menukaart' met uiteenlopende interventies die op maat ingezet kunnen worden bij scholen.
- Een website met een beschrijving van de aanpak, filmpjes en ook hier een menu met de interventies: www.schoolsoutweb.nl.

Onderbouwing

Het theoretisch kader van SchoolsOUT is gebaseerd op de volgende theorieën en strategieën:

- De interventies gericht op het beïnvloeden van normen en waarden van individuele **leerlingen** grijpen terug op groepsdynamicatheorieën en het belang van interpersoonlijk en intergroepscontact tussen leerlingen (o.a. Allport, 1954).
- Op **schoolniveau** wordt gebruik gemaakt van de werkwijze van de Gezonde School. Voor het beïnvloeden van de sociale norm binnen een school als organisatie maakt SchoolsOUT gebruik van de theorieën van Hofstede & Hofstede (2012). Het beïnvloeden van de sociale norm op schoolniveau sluit ook aan bij de opvattingen van Olweus (1993) in zijn aanpak van pestgedrag op school.
- Voor de implementatie op **gemeentelijk en regionaal niveau** maken we gebruik van het TNO-Implementatiemodel (Fleuren et al., 2004) en de theorie over het realiseren van Collective Impact (Kania et al., 2011).

Onderzoek

- De vierjaarlijkse Gezondheidsmonitor Jeugd onder alle VO-leerlingen (uit 2003, 2007, 2011, 2015 en 2019) toont een (sterke) verbetering in de positieve norm ten aanzien van seksuele diversiteit. Regiovergelijkend onderzoek toont aan dat SchoolsOUT bijdraagt aan de acceptatie van seksuele diversiteit.
- Aanvullende effectiviteitsonderzoeken uit 2013 en 2020 tonen aan dat een hogere mate van SchoolsOUT-implementatie bijdraagt aan het verkleinen van de sociale afstand die leerlingen bewaren tot een LHBT-klasgenoot. Ook blijkt dat SchoolsOUT de meeste invloed heeft bij groepen leerlingen die bij aanvang van een interventietraject het meest negatief waren over seksuele diversiteit.
- Wat de uitvoering van SchoolsOUT betreft, is onderzoek gedaan in de vorm van procesevaluaties in 2013, 2015 en 2018 en een casestudy in 2020. Deze onderzoeken laten telkens verbeteringen zien, zowel kwantitatief als kwalitatief, en bieden inzicht in de implementatie. De casestudy laat zien hoe de implementatiemaat zich verhoudt tot de uitkomstmaat.

1. Uitgebreide beschrijving

1.1 Doelgroep

Uiteindelijke doelgroep

SchoolsOUT richt zich op:

- Alle leerlingen in het voortgezet onderwijs.
- Specifiek de leerlingen die zich (ook) aangetrokken voelen tot dezelfde sekse of op een andere manier te maken hebben met seksuele en genderdiversiteit.

Vooraf leerlingen met een grotere homonegativiteit bij de start van het interventietraject blijken baat te hebben bij de aanpak, zoals jongens en leerlingen op vmbo-basis en kader. SchoolsOUT richt zich echter op alle leerlingen. En houdt daarbij rekening met specifieke kenmerken van scholen, zoals het niveau, een religieuze of migrantenachtergrond van de leerlingpopulatie of heterogene en homogene klassen.

Intermediaire doelgroep

SchoolsOUT heeft verschillende intermediaire doelgroepen.

Op schoolniveau voor het passend maken en uitvoeren van de interventies:

- Directies, leraren en andere medewerkers van VO-scholen.
- Bestuurders van deze VO-scholen.
- LHBTIQ+ leraren/ medewerkers als specifieke doelgroep omdat zij rolmodellen kunnen zijn.

Op gemeentelijk/ regionaal niveau voor het creëren van draagvlak en voor het beschikbaar stellen van financiële middelen:

- Bestuurders van koepels van VO-scholen.
- Wethouders, raadsleden en ambtenaren verantwoordelijk voor onderwijs- en emancipatiebeleid.

Projectpartners en/ of (mogelijke) aanbieders van interventies:

- Het COC - in het geval van de regio waar SchoolsOUT geïnitieerd is: COC Regio Nijmegen, jongerenorganisatie Dito! en de COC-voorlichtingsgroep.
- Aanbieders van interventies zoals theatergroepen.

Selectie van doelgroepen

SchoolsOUT kan in principe op elke VO-school worden uitgevoerd. Er zijn geen specifieke selectiecriteria of contra-indicaties. In feite is het zo dat door de gezamenlijke aanpak op gemeentelijk en regionaal niveau de schoolbestuurders en de gemeente (als financier) een steeds verdere implementatie voorstaan en – in de Nijmeegse context waar SchoolsOUT actief is – een bereik nastreven van 100% van de scholen. Dit is ook vastgelegd in een convenant. De projectleider die de dagelijkse gang van zaken van SchoolsOUT regelt, legt en onderhoudt contact met alle scholen (zie: de beschrijving van de 'Inhoud van de interventie' bij onderdeel 1.3).

SchoolsOUT biedt de mogelijkheid om de vorm en de inhoud van een interventietraject aan te passen aan de wensen, vragen, mogelijkheden, de cultuur en de identiteit van een school. Dat laatste geldt bijvoorbeeld voor christelijke scholen of scholen met veel

leerlingen met een migratieachtergrond. Zo is er in de interventies met theatervoorstellingen veel aandacht voor seksuele diversiteit in kringen met een migratieachtergrond en passeren het belang en de positie van religie de revue.

Betrokkenheid doelgroep

SchoolsOUT is tot stand gekomen in nauwe samenwerking met leerlingen, docenten, medewerkers en bestuurders van scholen alsmede het COC inclusief jongerenorganisatie Dito! en aanbieders van interventies. Ieder blijft betrokken bij de (door-)ontwikkeling van SchoolsOUT. Het is een constant lerend en zichzelf actualiserend programma, geleid door een projectleider. Naast regelmatig informeel contact met alle partners over de stand van zaken vindt er ook formele afstemming plaats.

Jaarlijks bespreekt de projectleider:

- 2x minimaal de voortgang en actualiteiten met de zogeheten begeleidingscommissie. Hieraan nemen onder andere deel: VO-scholen, scholenkoepels, de gemeente, het COC en in het geval van de regio waar SchoolsOUT is geïnitieerd COC-jongerenorganisatie Dito!.
- 2x de ervaringen, nieuwe ideeën en continuïteit met COC-voorlichters, veelal jonge ervaringsdeskundigen.
- 4x hetzelfde met interventie-aanbieders, zoals theatergroepen.
- 1x minimaal de stand van zaken met alle afzonderlijke VO-scholen.
- 1x de wensen en behoeften van professionals die deelnemen aan de inspiratiebijeenkomst/ scholing die SchoolsOUT jaarlijks met haar partners verzorgt.

Op basis van de input uit deze gesprekken wordt SchoolsOUT waar nodig aangepast om tegemoet te komen aan actuele wensen en behoeften van scholen, leerlingen en samenwerkingspartners. Daarmee blijft SchoolsOUT ook een programma waarvan alle partijen zich eigenaar voelen.

1.2 Doel

Hoofddoel

SchoolsOUT wil een positieve norm realiseren ten aanzien van seksuele en genderdiversiteit op VO-scholen. Het uitgangspunt voor SchoolsOUT is: iedereen kan zichzelf zijn en kan houden van wie die (genderneutraal) wil.

Dit vertaalt zich als: leerlingen en medewerkers op een school weten dat er naast heteroseksuele ook LHBTIQ+ mensen zijn, vinden dit normaal, laten zich niet negatief over hen uit, behandelen hen niet anders en staan open voor contact zoals met anderen. SchoolsOUT leidt tot een verbetering op deze punten en daarmee tot een afname van homonegativiteit bij leerlingen die er aan deelnemen. Zo draagt SchoolsOUT bij aan een veiliger schoolklimaat voor iedereen.

Subdoelen

Op leerlingniveau richt SchoolsOUT zich op onderstaande subdoelen. Leerlingen hebben:

- a. Meer **kennis** over bijvoorbeeld verschillende gendervarianten en seksuele voorkeuren en over vormen en impact van discriminatie en uitsluitingsmechanismen hieromtrent.

- b. Een andere **attitude** waardoor ze zich vrij voelen om een bewuste keuze te maken voor een persoon van hetzelfde geslacht, respect hebben voor medeleerlingen met een andere seksuele of genderidentiteit dan zichzelf en keuzes van anderen accepteren.
- c. Een breder repertoire aan **vaardigheden** waardoor ze bijvoorbeeld medeleerlingen aanspreken als deze anderen uitschelden of waardoor ze openlijk hun seksuele voorkeur tonen en zich daarin door anderen gesteund voelen.

SchoolsOUT beoogt bovenstaande leerlingdoelen en een positieve norm ten aanzien van seksuele en genderdiversiteit te bereiken door scholen op eerder genoemde 4 pijlers te ondersteunen.

Op schoolniveau vormen deze pijlers de subdoelen. Een school heeft:

- d. Een inclusief **beleid** hetgeen bijvoorbeeld te merken is aan nagevolgde regels over niet mogen schelden, beleid richting ouders, een pestprotocol en een klachtenregeling.
- e. Een structureel **educatie**programma van lessen, doorlopende leerlijnen en actieweken.
- f. Een **zorg**structuur met aandacht voor seksuele en genderinclusie met bijvoorbeeld een actuele roze sociale kaart en ondersteuning van leerlingen met vragen over hun seksuele of genderidentiteit.
- g. **Zichtbaarheid** van een inclusieve sfeer. Dit blijkt onder meer uit een regenboogvlag op Coming Out Dag, leraren als rolmodellen, aandacht voor Paarse Vrijdag samen met de Gender & Sexuality Alliance binnen de school of een genderneutraal toilet.

SchoolsOUT kan per school bekijken welke doelen in welke fase haalbaar zijn en wat daarvoor nodig is. En om deze schooldoelen te bereiken, speelt SchoolsOUT juist ook een rol bij gemeentebrede en regionale activiteiten.

Op gemeentelijk en regioniveau hebben de gemeente, scholenkoepels en (regionale) partners daardoor:

- h. Een gezamenlijk **draagvlak** om scholen structureel inhoudelijk en financieel ondersteuning te kunnen blijven bieden rond seksuele en genderdiversiteit zoals in de vorm van een convenant en een monitoringsysteem, aangezien deze aanpak een lange adem vereist.
- i. Inhoudelijke voeding om op hun beurt weer andere scholen en partners te kunnen **overtuigen** van de urgentie en de voordelen om ook met SchoolsOUT aan de slag te willen gaan, zoals de scholenkoepels bij de afzonderlijke scholen.

Bijlage 1 toont een schema met het geheel van doelen en activiteiten van SchoolsOUT.

1.3 Aanpak

Opzet van de interventie

SchoolsOUT is een langdurige programmatische aanpak om VO-scholen ondersteuning te bieden. Het is in Nijmegen in 2002 gestart en heeft zich sindsdien ontwikkeld. Elke 5 jaar wordt de aanpak daar opnieuw met een convenant door de samenwerkingspartners verlengd gericht op 2 sporen:

Op schoolniveau

SchoolsOUT wordt geleid door een projectleider. Jaarlijks inventariseert de projectleider samen met elke afzonderlijke school wat de actuele stand van zaken is en welke doelen

de school wil bereiken. Bij een eerste contact stelt de school met ondersteuning van de projectleider een plan op met als ankerpunten de 4 pijlers: 1) Beleid 2) Educatie 3) Zorg en 4) Zichtbaarheid. Gezamenlijk wordt bekeken welke inzet en interventies nodig en mogelijk zijn. Bij vervolcontact bekijkt de school samen met de projectleider welke aanvullingen en aanpassingen mogelijk en nodig zijn. Gedurende het jaar zijn er contactmomenten bij wijze van advisering en follow-up.

Bijlage 2 toont een schema van het SchoolsOUT-proces op een school.

Bijlage 4 is het Handboek met daarin een uitwerking van het stappenplan.

Op regionaal en gemeenteniveau

De projectleider organiseert en neemt deel aan activiteiten om aandacht voor de thematiek te genereren en draagvlak te creëren. Het kan daarbij gaan om brede activiteiten die ook op afzonderlijke scholen vorm krijgen, zoals het uithangen van de regenboogvlag met Coming Out Dag of aandacht voor Gender & Sexuality Alliances op Paarse Vrijdag. Daarnaast gaat het om het onderhouden van het netwerk met partners, bestuurders en de lokale politiek en om inspiratiedagen of andere activiteiten waar partners voor worden uitgenodigd.

Inhoud van de interventie

Start SchoolsOUT

GGD Gelderland-Zuid heeft de aanpak van SchoolsOUT ontwikkeld in samenspraak met scholen, jongeren en regenboogpartners. In 2002 is gestart met de voorloper van deze aanpak en gaandeweg heeft SchoolsOUT zich ontwikkeld tot de huidige manier van werken. Wat de werving van scholen betreft, was deze in de beginfase sterk afhankelijk van de belangstelling van afzonderlijke scholen. Sinds het gemeentebrede convenant van 2008 is het een gezamenlijke verantwoordelijkheid van scholen, schoolbesturen en SchoolsOUT. In 2012 is aandacht voor de thematiek opgenomen in de kerndoelen van het onderwijs en inmiddels is het uitgangspunt dat alle scholen in het werkgebied van SchoolsOUT deelnemen.

Eerste contact met een school

Voor het startgesprek met een school maakt de projectleider gebruik van 2 belangrijke bronnen: 1) de resultaten van de vierjaarlijkse Gezondheidsmonitor Jeugd van de GGD die per afzonderlijke school inzichtelijk maakt hoe leerlingen over seksuele en genderdiversiteit denken en 2) de score die de school zichzelf toekent op dit terrein aan de hand van een scorekaart. Mede op basis hiervan bepaalt de school samen met de projectleider welke doelen zij zich wil stellen en welke interventies daarvoor worden ingezet.

Stappenplan per school

Als een individuele school met SchoolsOUT aan de slag gaat, worden de volgende stappen geadviseerd:

1. Stel een werkgroep 'sociale veiligheid' of 'seksuele diversiteit' samen van medewerkers en wijs een contactpersoon aan om contact te onderhouden met de projectleider.
2. Stimuleer draagvlak bij het schoolbestuur.
3. Zoek contact met de adviseur Gezondheidsbevordering Jeugd van de lokale GGD en vraag om:
  - Samenwerking en ondersteuning.

- Beschikbare cijfers m.b.t. het thema in de regio of zelfs van de eigen school (zoals eerder genoemde Gezondheidsmonitor Jeugd).
4. Check wat de huidige situatie is en wat er al gedaan wordt op school.
  5. Bepaal aan de hand van de menukaart (zie hierna) welke interventies per pijler bij de school passen. Dit is mede afhankelijk van beschikbare financiële middelen.
  6. Zoek contact met de aanbieders van interventies.
  7. Voer de interventies uit in overleg met de aanbieders.
  8. Evalueer na een jaar welke vooruitgang er per pijler is geboekt en hoe het project vervolg krijgt.
  9. Zorg voor borging en continuïteit zodat ook toekomstige generaties leerlingen gedurende hun schoolcarrière regelmatig in aanraking komen met het thema seksuele en genderdiversiteit.

Dit stappenplan is gebaseerd op de aanpak van de Gezonde School waarbij het uitgangspunt is dat een school zelf de zogeheten probleemeigenaar is. Op die manier blijft de school verantwoordelijk voor de te nemen stappen. De projectleider geeft advies en ondersteuning op maat afhankelijk van wat de school nodig heeft. Veelal wordt er een training of een workshop gegeven aan het schoolteam om SchoolsOUT goed op de agenda te zetten. Deze training kan de projectleider zelf geven of door samenwerkingspartners van het COC-voorlichtingsteam of een theater laten geven.

Menukaart met de 4 pijlers

Zoals reeds beschreven maakt SchoolsOUT gebruik van een zogeheten 'menukaart'. Deze omvat ruim 70 activiteiten (zie: bijlage 4 voor het Handboek of www.schoolsoutweb.nl) die op maat ingezet kunnen worden, afhankelijk van de mogelijkheden en wensen van een school zelf. Onder deze activiteiten zijn ook veel erkende interventies van Rutgers, SOA Aids Nederland en activiteiten van andere aanbieders die goed beschreven zijn. In de menukaart zijn per pijler de mogelijke interventies en activiteiten beschreven om te bekijken welke passend en wenselijk zijn voor een school.

Pijler 1: Beleid en regelgeving

Deze pijler biedt aanknopingspunten voor de structurele inbedding van aandacht voor seksuele en genderdiversiteit binnen het bredere schoolbeleid. Denk hierbij aan een sociaal veiligheidsplan, goed nagevolgde regels en budget voor de uitvoering.

Pijler 2: Educatie

Uitgangspunt van deze pijler is dat er binnen elk schoolvak altijd ingangen zijn om aandacht te besteden aan seksuele en genderdiversiteit. Dit onderdeel biedt concrete suggesties, lespakketten, leswijzers en andere voorbeelden. Ook interactief theater, workshops en voorlichtingen behoren tot de mogelijkheden.

Pijler 3: Zorg: signalering en begeleiding

Deze derde pijler biedt mogelijkheden om de zorgstructuur op een school inclusief te maken, bijvoorbeeld door trainingen voor de medewerkers over seksuele en genderdiversiteit. Op die manier kunnen zij kwesties hieromtrent bij leerlingen goed begeleiden. Hierbij richt SchoolsOUT zich specifiek op schoolmaatschappelijk werkers, vertrouwenspersonen, mentoren en zorgcoördinatoren.

Pijler 4: Zichtbaarheid

De cultuur, sfeer, voorzieningen, aankleding, lesinhouden en het (voorbeeld)gedrag van het schoolpersoneel hebben grote invloed op leerlingen. Uitdragen dat seksuele en

genderdiversiteit zichtbaar 'normaal' is, vergt soms extra maar doorgaans geen ingewikkelde inspanningen. De menukaart biedt hier concrete voorbeelden voor.

En vooral: à la carte

SchoolsOUT kijkt per school(locatie) wat past bij de behoeftes en wensen van die school, in welke context de school zich bevindt en welke stappen er al zijn gezet om goed bij aan te kunnen sluiten.

Basismenukaart

Voor startende scholen is er een Basismenukaart. Hierop staan per pijler een aantal basisacties die een school kan ondernemen om een goede start te maken met een positieve norm ten aanzien van seksuele en genderdiversiteit. SchoolsOUT hanteert dit basismenu als minimumniveau. Dit kost een school tussen de 120 en 200 uur op jaarbasis. Samen met de school bekijkt de projectleider of is vastgelegd dat er daadwerkelijk op de terreinen Beleid, Educatie, Zorg en Zichtbaarheid ingezet wordt, of er voldoende tijd gereserveerd is om alle stappen goed te doorlopen en dat op die manier de aanpak steeds steviger neergezet wordt.

Bijlage 3 toont de Basismenukaart van SchoolsOUT.

Evaluatie & Borging

Op een school evalueert de werkgroep met de docenten hoe het stappenplan verloopt en wat bijstelling behoef. Tijdens het jaarlijkse 'formele' overleg met de school bespreekt de projectleider de ontwikkelingen op de 4 pijlers. Net als bij de start wordt ook hierbij gebruik gemaakt van de scorekaart die een school zelf invult. En eens per 4 jaar worden ook de cijfers van de Gezondheidsmonitor Jeugd verzameld en met de school besproken. Daarbij wordt bekeken of de inspanningen van de school voldoende in de uitkomsten van de cijfers terug te vinden zijn of dat er aanpassingen nodig zijn.

Wat geldt voor de scholen geldt ook voor SchoolsOUT als geheel. De resultaten van de aanpak worden evenzo geëvalueerd aan de hand van de Gezondheidsmonitor Jeugd (zie: onderdeel 4). Verder bespreekt de projectleider samen met de gemeente als financier, met de begeleidingscommissie en met (jonge) interventie-aanbieders de voortgang om samen te bekijken waar de aanpak aanpassing behoef. Daarnaast zijn er regelmatig voortgangsrapportages en evaluaties van SchoolsOUT die input geven voor bijsturing.

Gemeentelijke en regionale inzet

Voor een duurzame inzet op seksuele en genderdiversiteit op scholen is het belangrijk dat hier op strategisch, tactisch en operationeel niveau aan wordt gewerkt (Hekkink et al., 2007). Afzonderlijke scholen kunnen beschouwd worden als het tactische (schoolleiding) en operationele (leraren, medewerkers en leerlingen) niveau. Het strategische niveau is dat van bovenschoolse schoolbesturen, belangengroepen als het COC en de lokale politiek (wethouder en ambtenaren).

Het organiseren van aandacht en steun op het strategische niveau voor seksuele en genderdiversiteit geeft richting aan een duurzame aanpak en faciliteert de noodzakelijke morele steun en financiële randvoorwaarden. Het zorgt er ook voor dat de vrijblijvendheid voor een school om al dan niet aan SchoolsOUT mee te doen, er eigenlijk niet is en dat er een norm wordt neergezet: met elkaar hebben we afgesproken dat we in onze regio serieus aandacht schenken aan seksuele en genderdiversiteit. Dit is

vastgelegd in een convenant dat elke 5 jaar opnieuw wordt afgesproken met alle relevante partijen.

De projectleider heeft een belangrijke rol in het organiseren van activiteiten op het gemeentelijke en regionale niveau om de aanpak van SchoolsOUT nog steviger te positioneren. Een begeleidingscommissie van stakeholders op bestuurlijk niveau ondersteunt daarbij. SchoolsOUT benut verschillende kanalen. Door in de gehele gemeente zichtbaarheid te organiseren op Coming Out Dag en Paarse Vrijdag, maar ook andere kansen te grijpen als Complimentendag of de Week van de Diversiteit, blijft SchoolsOUT seksuele en genderdiversiteit agenderen en bewustwording mogelijk maken. Door vervolgens via onder meer de website, nieuwsbrieven, inspiratiebijeenkomsten en workshops 'mooie verhalen' te delen en ambassadeurs een podium te bieden om hun positieve ervaringen te delen, brengt SchoolsOUT de thematiek continu onder de aandacht.

2. Uitvoering

Materialen

Organisaties die in een andere gemeente met SchoolsOUT willen starten, kunnen gebruik maken van onderstaande materialen. Deze zijn ook van nut voor scholen die met SchoolsOUT aan de slag willen.

- **Handboek**

Hierin staan uitgebreide omschrijvingen van de aanpak van SchoolsOUT zoals:

- Het stappenplan dat een school doorloopt.
- Het menu met de interventies per pijler (Beleid, Educatie, Zorg en Zichtbaarheid) en de Basismenukaart.
- De achtergrond, doelen, theoretische onderbouwing en visie van de aanpak.
- De competenties van de projectleider.
- Voorbeelden van de voortgangsmonitoring op scholen en een roze sociale kaart.

Het Handboek is te vinden via de website:

<https://schoolsoutweb.nl/wp-content/uploads/2018/02/HANDBOEK-Schoolsout.pdf>

- **Schoolsoutweb.nl**

Deze site toont onder meer:

- Informatie over interventies.
- Nieuwsbrieven, foto's, filmpjes en inspiratie voor boeken en films voor leerlingen.
- Een voorbeeldconvenant zoals dat in 2017 is getekend door alle Nijmeegse PO- en VO-scholen, het ROC, de GGD, de gemeente Nijmegen, Dito! en COC regio Nijmegen.

- Het **projectplan, evaluatierapporten en jaarverslagen** zijn beschikbaar bij deze beschrijving als bijlagen.

Daarnaast maakt SchoolsOUT gebruik van een interne jaarlijkse rapportage vanuit het eigen monitorsysteem en van een extra vragenset over de thematiek bij de vierjaarlijkse Gezondheidsmonitor Jeugd op leerlingniveau van de GGD onder 2^e en 4^e-klassers.

Locatie en type organisatie

Projectleider

In de hier geschetste situatie is de projectleider in dienst van de GGD. Binnen de GGD werkt zij nauw samen met de collega's die actief zijn in het kader van de Gezonde School.

Ook andere organisaties kunnen de projectleiding handen en voeten geven, zolang de projectleider voldoet aan de eisen zoals die bij het volgende onderdeel zijn geformuleerd.

Scholen

SchoolsOUT bekijkt samen met afzonderlijke scholen welke activiteiten en interventies toegepast worden. De meeste interventies zijn geschikt voor leraren om uit te voeren in een klaslokaal. In het geval van interactief theater of een workshop wordt doorgaans gebruik gemaakt van een aula, gymzaal of kantine. Op de scholen kunnen uiteenlopende partijen bij de aanpak betrokken zijn, zoals de directie, leraren, leerlingen, de ouderraad, schoolmaatschappelijk werkers, vertrouwenspersonen en mentoren – ieder vanuit de eigen positie.

Aanbieders

Partners die de interventies uitvoeren zijn:

- Jongeren van de COC-voorlichtingsgroep (jaarlijks ongeveer 100 voorlichtingen), maar dit kunnen even goed andere voorlichters zijn zolang zij (ervarings)deskundigheid hebben over seksuele en genderdiversiteit.
- Een geselecteerde groep van aanbieders van met name theatervoorstellingen, die zelf ook eigenaar zijn van de producties.

In de praktijk blijkt dat interactieve werkvormen met ervaringsdeskundigen veel effect sorteren, dus het is van belang om daar rekening mee te houden bij de samenwerkingspartners.

Opleiding en competenties van de uitvoerders

Projectleider

De projectleider van SchoolsOUT fungeert als 'spin in het web'. De projectleider draagt zorg voor de implementatie van het programma, onderhoudt contacten met scholen en aanbieders en informeert de betrokken partijen over de voortgang via de begeleidingscommissie.

Aan de projectleider worden de volgende eisen gesteld:

- Minimaal Hbo-niveau.
- Kennis van de ontwikkelingen binnen de gezondheidsbevordering en daarbinnen met name de Gezonde Schoolmethode.
- Affiniteit met de thema's sociale veiligheid en seksuele en genderdiversiteit en dit kunnen vertalen naar concrete activiteiten op scholen.
- Ervaring met projectmatig werken, implementatietrajecten, netwerken en het werken met het voortgezet onderwijs (directie, medewerkers, leerlingen en ouders).
- Een op participatie en empowerment gerichte werkhouding en beschikken over methodieken om hier ook vorm en inhoud aan te geven.
- Ervaring in het verbinden van initiatieven en het makelen van vraag en aanbod.
- Kennis van en inzicht in politiek-bestuurlijke verhoudingen.

Scholen

Scholen zijn zelf de belangrijkste uitvoerders. Het is van belang dat de contactpersoon en de werkgroep op een school (indirect) over mandaat beschikken om veranderingen op de 4 pijlers door te voeren. Affiniteit met de thematiek is daarbij een groot voordeel.

Aanbieders

De aanbieders die zijn opgenomen in de menukaart van SchoolsOUT stellen zelf eisen aan hun medewerkers. De projectleider ziet erop toe dat de interventies en werkvormen voldoen aan de kwaliteitseisen van SchoolsOUT.

Kwaliteitsbewaking

Op schoolniveau

SchoolsOUT bewaakt de kwaliteit van de interventies door te werken volgens de principes en de theoretische concepten zoals die zijn weergegeven in deze beschrijving en die in het Handboek (zie: bijlage 4) voor specifieke interventies zijn geconcretiseerd. Daarbij hangt veel ervan af of de interventies worden uitgevoerd zoals ze zijn bedoeld. De

projectleider houdt hierover de vinger aan de pols bij de scholen: over het verloop van interventies, opvallende gebeurtenissen en eventuele problemen. Meer formeel wordt op een school de kwaliteit bewaakt en de inzet bijgesteld op basis van de jaarlijkse bespreking van de scorekaart en de vierjaarlijkse Gezondheidsmonitor Jeugd.

Aanbod

Bij (nieuwe) aanbieders bewaakt de projectleider of de manier van werken en de theoretische concepten passen bij de uitgangspunten van SchoolsOUT. Om een geschikt en actueel aanbod te blijven bieden, checkt zij regelmatig de ambities van scholen, mogelijke samenwerkingspartners en nieuwe ontwikkelingen.

SchoolsOUT

De dagelijkse gang van zaken is de primaire verantwoordelijkheid van de projectleider. Samen met de begeleidingscommissie houdt de projectleider toezicht op de voortgang. Halfjaarlijks bekijken ze gezamenlijk welke aanpassingen nodig zijn. De commissie bestaat uit vertegenwoordigers op bestuurlijk niveau van het onderwijs, de gemeente, LHBTIQ+ partners en de GGD. Tevens is er enkele keren per jaar afzonderlijk voortgangsoverleg met de financier; in dit geval de gemeente Nijmegen.

De activiteiten in het kader van de begeleidingscommissie en de contacten met de gemeente zijn belangrijk om de politieke steun en commitment te blijven behouden. Dat vraagt continue aandacht.

Vierjaarlijks biedt de Gezondheidsmonitor Jeugd aanvullend inzicht in het resultaat van de aanpak. Met iedere school afzonderlijk worden de eigen resultaten besproken en geëvalueerd. Op gemeentelijk/ regionaal niveau bieden de behaalde resultaten op de verschillende scholen input om te bespreken welke aanpak beter of minder goed werkt en welke factoren daar een rol in kunnen spelen. Om op die manier continu de brede aanpak onder de loep te houden en bij te stellen.

Randvoorwaarden

Organisatorische en contextuele randvoorwaarden zijn essentieel voor een goede uitvoering. De intermediaire en randvoorwaardelijke doelen van SchoolsOUT zijn gebaseerd op de 10 procesindicatoren voor effectieve gezondheidsbevordering die zijn opgesteld in het kader van het Referentiekader Gezondheidsbevordering (Hekkink et al., 2007). In feite maken deze procesindicatoren integraal onderdeel uit van SchoolsOUT.

Zo is er sprake van:

- Een implementatieplan (zie: volgende onderdeel).
- Een gemeentebrede ondersteuning die aantoonbaar is in 1) een convenant tussen gemeente, onderwijs, belangenorganisaties en GGD en 2) een begeleidingscommissie met deze stakeholders op bestuurlijk niveau voor draagvlak, support en het verankeren van eigenaarschap.
- Politieke steun en commitment van de gemeente via een inbedding in het Gezonde School-beleid en in een breder LHBT-beleid als onderdeel van het lokale beleid.
- Structurele financiering voor een projectleider voor telkens een periode van 3 jaar.
- Een groot netwerk van structurele samenwerkingspartners die interventies uitvoeren en producten aanbieden, zoals theatergroepen en COC-voorlichters.
- Participatie van de doelgroep en de intermediaire doelgroep.

- Innovatiekracht en gerichte aandacht daarvoor.
- Een monitorsysteem om de voortgang te meten en resultaten van de inspanningen zichtbaar te maken (Gezondheidsmonitor Jeugd).

Implementatie

SchoolsOUT is klein gestart met enkele scholen en interventies en heeft zich via onderstaande stappen verder uitgebreid:

- Creëer draagvlak bij bestuurders van koepels van scholen voor een gerichte aanpak om acceptatie van seksuele en genderdiversiteit te vergroten.
- Creëer draagvlak bij wethouders, raadsleden en ambtenaren om structureel middelen beschikbaar te stellen.
- Zet een intensieve en structurele samenwerking op met de deelnemende partijen, op strategisch, tactisch en operationeel niveau binnen de organisaties. Operationaliseer dit door middel van:
  - Een begeleidingscommissie met vertegenwoordigers op bestuurlijk niveau van alle betrokken partijen.
  - Een jaarlijkse inspiratiedag met aanbieders van interventies, belangenorganisaties en alle scholen.
  - Een convenant waarin de investering in de betrokkenheid van partners is vastgelegd. (Zie: bijlage 5 voor een voorbeeld).
  - Een Roze Coalitieakkoord van politieke partijen waarbij SchoolsOUT als prioriteit wordt genoemd.
- Bepaal met elkaar als doel: 100% van de VO-scholen neemt deel op alle 4 pijlers.
- Zet in op een gemeentebrede of regionale aanpak om Collective Impact mogelijk te maken (zie: onder het kopje Verantwoording bij onderdeel 3).
- Bied een gevarieerd aanbod van interventies om aan te kunnen sluiten bij de mogelijkheden, vragen en behoeften van scholen.
- Benader scholen met de eerdergenoemde resultaten van de Gezondheidsmonitor Jeugd, de scorekaart en een veelheid aan interventiemogelijkheden om samen te bepalen wat geschikte stappen zijn.

Er is een implementatieplan voor scholen waarin vanuit de Systematische Implementatietheorie (zie eveneens: het kopje Verantwoording) voor iedere fase is aangegeven welke interventies daarvoor worden ingezet.

Als een GGD of andere partij aan de slag wil met SchoolsOUT kan deze daarvoor de ontwikkelde materialen gebruiken. Daarnaast kan de projectleider benaderd worden om mee te denken over een lokaal implementatietraject. Eveneens kunnen Movisie, Rutgers en Stichting School en Veiligheid ondersteuning bieden bij het opzetten van programma's voor seksuele en genderdiversiteit.

Kosten

Om een indicatie te geven van de kosten, zijn hieronder de gegevens van SchoolsOUT in Nijmegen weergegeven.

Infrastructurele kosten

SchoolsOUT behelst voor een gemeente een investering van **ongeveer € 1.900,- per school**.

Vanuit de onderwijsbegroting stelt de gemeente jaarlijks een bedrag beschikbaar van € 127.000,- (prijspeil 2019). Hiervan stelt de GGD een projectleider aan voor 28 uur en een projectondersteuner voor 12 uur per week. Daarnaast is jaarlijks ongeveer € 10.000,- beschikbaar voor materiële kosten en bijeenkomsten. Vanuit deze middelen dienen ook het basisonderwijs en het mbo te worden bediend. In totaal gaat het in Nijmegen om 71 onderwijsinstellingen: 43 basisscholen, 27 middelbare scholen en 1 mbo.

Kosten voor scholen

De ervaring leert dat de eigen inzet van scholen ligt **tussen de 120 en 200 uur per jaar**.

De kosten voor scholen bestaan primair uit de ureninzet van de contactpersoon op een school (gemiddeld 20 uur per school op jaarbasis) en de personele inzet van directie en leraren om de verschillende SchoolsOUT interventies te organiseren en uit te voeren. Hier kan bijvoorbeeld een docententraining over het thema onderwijs en seksuele diversiteit deel van uit maken, maar de meeste uren gaan naar het daadwerkelijk geven van lessen over seksuele en genderdiversiteit.

Scholen maken gratis gebruik van de ondersteuning door SchoolsOUT. En zij kunnen kosteloos gebruik maken van de aangeboden interventies en werkvormen. Steeds meer materiaal is ook direct digitaal beschikbaar voor scholen.

Voor interventies die op een school worden uitgevoerd door anderen dan de leraren zelf wordt wel een kostprijs berekend. Voor de voorlichtingen door het COC betaalt een school € 40,-. En voor de theatervoorstellingen ongeveer € 1.200,- per voorstelling inclusief nagesprek.

3. Onderbouwing

Probleem

Noot vooraf: SchoolsOUT gaat uit van de terminologie: LHBTIQ+ (lesbische, homoseksuele, biseksuele, transgender, intersekse en queer personen); niet-hetero en niet-cisgender mensen; seksuele en genderdiversiteit. In de aangehaalde onderzoeken zijn soms deelpopulaties onderzocht, vandaar dat hier verschillende termen gebezigd zijn.

Een onderzoek uit 1998 was een rechtstreekse aanleiding voor de voorloper van SchoolsOUT. Dit onderzoek toonde aan dat de heteronorm in het (voortgezet) onderwijs zo overheersend is, dat er weinig tot geen ruimte is voor een bespreekbare en zichtbare niet-heteroseksuele gerichtheid (Overbeek en Renkens, 1998). Terwijl het hierbij niet gaat om een kleine minderheid: 1 op de 5 jongeren fantaseert wel eens over seks met iemand van hetzelfde geslacht en uiteindelijk noemt 1 op de 15 volwassenen zich LHBT (Felten en Boss, 2017).

SchoolsOUT is ontwikkeld om binnen het onderwijs een positieve norm ten aanzien van seksuele en genderdiversiteit te bevorderen. Veilig onderwijs en veilige scholen zijn immers een fundamenteel grondrecht voor leerlingen en onderwijspersoneel. Niet-hetero en niet-cisgender leerlingen en medewerkers ervaren echter vaak onveiligheid in onderwijsinstellingen. Een onveilige school wordt gekenmerkt door een sfeer van negativiteit tegenover personen die afwijken van wat in de ogen van de meerderheid normaal gevonden wordt.

Een scala aan onderzoeken laat zien dat de veiligheid op dit terrein te wensen overlaat. Zo blijken niet-hetero jongeren en LHBT docenten het schoolklimaat onveilig te vinden (Pizmony-Levy, 2018; SCP, 2010). Ruim 9 van de 10 LHBT-jongeren die uit de kast zijn, meldt dat zij weleens een negatieve ervaring of reactie hebben gehad vanwege hun seksuele voorkeur (Rossenberg, 2013). Ongeveer 1 op de 20 krijgt minstens wekelijks met iets negatiefs te maken. Het gaat vooral om pesten, vervelende opmerkingen of belachelijk gemaakt worden, maar ook om roddelen, negeren of fysiek geweld (Kuyper, 2015; Mooij, Fettelaar & De Wit, 2012). Uit onderzoek van het COC blijkt dat ruim 70% van de LHBT-leerlingen dit soort problemen heeft meegemaakt (2013, 2003).

Een dergelijke onveilige situatie op school heeft als mogelijke gevolgen psychosociale problematiek onder LHBT-leerlingen en een algemeen gevoel van sociale onveiligheid op school (Scholte, Nelen, De Wit & Kroes, 2016; SCP, 2010). Dit laatste heeft ook zijn weerslag op heteroseksuele leerlingen (Swearer, Turner & Givens, 2008; Espelage & Swearer, 2008). Scholen zijn er dus bij gebaat om zich te richten op norm- en attitudeverandering bij hun leerlingen. Het creëren van een sociale norm gericht op positiviteit jegens seksuele en genderdiversiteit betekent de facto een veiligere school voor iedereen.

Het management van een school en docenten blijken in de praktijk niet altijd voldoende in staat dit te realiseren. Onderzoek van het SCP laat zien dat seksuele diversiteit een lastig onderwerp gevonden wordt op scholen (2010). Daarnaast toont onderzoek aan dat in reguliere leermiddelen nauwelijks of geen aandacht is voor seksuele diversiteit zoals biseksuele, transgender of intersekse personen (Lodeweges en Volkering, 2014). Het

probleem is al lange tijd erkend als maatschappelijk urgent. Sinds 2012 is de verplichte uitvoering van het thema seksuele diversiteit dan ook verankerd in de kerndoelen van het onderwijs. Maar hiermee is het probleem niet verdwenen. Hoewel jongeren over het algemeen positiever zijn geworden over seksuele diversiteit laat onderzoek naar sociale veiligheid zien dat er (nog) geen significante verbetering is geweest van het veiligheidsgevoel van LHBT leerlingen en docenten (Scholte, Nelen, De Wit & Kroes, 2016).

Oorzaken

Een gebrek aan sociale veiligheid op school met betrekking tot (de acceptatie van) seksuele en genderdiversiteit wordt veroorzaakt door een schoolklimaat waarin de hetero-norm dominant is en seksuele en genderinclusie te weinig wordt ervaren door LHBTIQ+ mensen. De norm die een school in beleid en zichtbaarheid uitstraalt, heeft een grote invloed op het schoolklimaat en de cultuur op school. Dit heeft invloed op de individuele opvattingen van medewerkers en leerlingen. Uit onderzoek naar opvattingen over seksuele diversiteit weten we dat de heersende cultuur niet door iedereen in dezelfde mate wordt gedragen (Woodford et al., 2013).

Een belangrijke oorzaak op individueel niveau is de negatieve attitude van leerlingen. Deze attitude is de resultante van heersende vooroordelen, een gebrek aan zichtbaarheid en het daarmee samenhangend gebrek aan kennis. Deze 3 oorzaken vormen een vicieuze cirkel: door een gebrek aan kennis en zichtbaarheid blijven attitudes negatief. De negatieve attitude maakt de 'coming out' van LHBTIQ+ leerlingen ingewikkeld, waardoor seksuele diversiteit ook niet zichtbaar wordt. Op attitudes, kennis en zichtbaarheid moet integraal worden ingezet om de sociale veiligheid op scholen te verbeteren.

Attitudes ten aanzien van lesbische, homoseksuele, biseksuele en transgender personen verschillen. Wat betreft seksuele diversiteit zijn mannen/ jongens negatiever dan vrouwen/ meisjes. Dat geldt ook voor lager opgeleiden, personen met een (niet-westerse) migratieachtergrond en religieuzen (Lubbers, Jaspers & Ultee, 2006).

In het afstudeeronderzoek van Blaauw en een daarop gebaseerd artikel is getoetst welke individuele en contextuele kenmerken homonegativiteit voorspellen (Blaauw, 2012; Blaauw et al., 2016). Voor scholen vindt Blaauw aanwijzingen voor effectiviteit bij activiteiten op het gebied van seksuele diversiteit. Ook het percentage homonegatieve leerlingen heeft een voorzichtig effect: de aanwezigheid van meer negatieve leerlingen vergroot de individuele homonegativiteit. Dit effect van negatieve leerlingen is vooral groot op klasniveau. Jongeren met veel negatieve leerlingen in een klas hebben een significant grotere kans om zelf homonegatief te zijn. De aanpak van SchoolsOUT is er dan ook op gericht om op scholen als geheel en in klassen bij te dragen aan een vergroting van de kennis en zichtbaarheid, zodat de negativiteit kan omslaan in positiviteit.

Ook de massamedia hebben invloed op de visie van jongeren op seksuele diversiteit (Lee & Hicks, 2011). Dit heeft te maken met het veelal eenzijdige beeld van homoseksualiteit dat getoond wordt door de media. Zo laten media vooral extravagante boten zien van de grachtenparade tijdens de Pride Amsterdam. In films en series vervulden LHBTIQ+ mensen alleen een bijrol, maar dat eenzijdige beeld is de laatste jaren duidelijk ten goede aan het veranderen.

Aan te pakken factoren

Scholen staan midden in de samenleving. Dat betekent dat een schoolcultuur met betrekking tot seksuele en genderdiversiteit mede bepaald wordt door die samenleving en de opvattingen die daar leven. Het is daarom realistisch om in ogenschouw te nemen dat scholen de negativiteit ten aanzien van seksuele en genderdiversiteit die bestaat in de samenleving, niet geheel kunnen wegnemen.

Voor het creëren van een veilig schoolklimaat omtrent seksuele en genderdiversiteit is de belangrijkste factor het organiseren van een LHBTIQ+ vriendelijke attitude en grondhouding onder leerlingen en medewerkers. Beïnvloedbare factoren voor een veilig schoolklimaat zijn hieronder in een schema weergegeven met de bijbehorende subdoelen van onderdeel 1.2 en de theoretische verantwoording van het onderdeel hierna. Onder het schema zijn de verschillende factoren toegelicht.

Beïnvloedbare factor	Leerlingniveau subdoel	Schoolniveau subdoel	Theoretische verantwoording
Kennis	a. Kennis vergroten	d. Beleid e. Educatie	Gezonde School Systematische Implementatie
Attitude	b. Attitude veranderen	d. Beleid e. Educatie	Groepsdynamica Contacttheorie Beïnvloeden van cultuur Antipestprogramma Gezonde School Systematische Implementatie
Gedrag	c. Vaardigheden uitbreiden	d. Beleid e. Educatie f. Zorg	Groepsdynamica Contacttheorie Beïnvloeden van cultuur Antipestprogramma Gezonde School Systematische Implementatie
Zichtbaarheid	a. Kennis vergroten b. Attitude veranderen	g. Zichtbaarheid	Beïnvloeden van cultuur Antipestprogramma Gezonde School
Zorg & ondersteuning	b. Attitude veranderen c. Vaardigheden uitbreiden	f. Zorg	Gezonde School
Draagvlak		h. Gemeentelijk draagvlak i. Input om te overtuigen	Systematische Implementatie Collective Impact

Gebrek aan kennis

Er is erg weinig kennis bij leerlingen over seksuele en genderdiversiteit. Jongeren kennen hierover weinig feiten. Bestaande kennis wordt vaak ingegeven door vooroordelen. Zo zou homoseksualiteit bijvoorbeeld een keuze zijn. In de ogen van veel jongeren zijn homo's niet 'normaal'. Ze zouden extravagant zijn en gericht op seks. Ook de

achtergrond van de homobeweging en de LHBT-emanipatie is jongeren onbekend (Hubbard et al., 2013; Korhonen et al., 2012). Over transgenders bestaat vaak verwarring met travestieten (Kuypers, 2012).

Homoseksualiteit is voor veel leerlingen taboe, maar roept tegelijkertijd veel reacties en vragen op. SCP-onderzoek bevestigt dat homo- en biseksualiteit weinig tot zelden een onderwerp van gesprek is: niet op school, niet thuis en niet in de vriendengroep (2010). Ook in onderzoek van Rutgers uit 2017 geeft 60% van de jongeren aan dat ze weinig tot geen informatie ontvangen op school over seksuele diversiteit en bij LHBT jongeren ligt dit percentage zelfs ruim 10% hoger (De Graaf et al., 2017). Daarnaast vindt de aandacht voor homoseksualiteit op school het vaakst plaats tijdens de biologielees of verzorging. De veronderstelling is dan dat homoseksualiteit voornamelijk in een kader van seksualiteit, het lichaam en gezondheid wordt geplaatst.

Uit een analyse van gebruikte lesmethodes in het voortgezet onderwijs, uitgevoerd door het toenmalige Rutgers WPF, blijkt dat seksuele diversiteit nauwelijks aandacht krijgt. De heteroseksuele norm is dominant en de nadruk van veel lesstof is gericht op feitelijke oftewel technische en biologische kennis en te weinig op attitudevorming, psychologische aspecten van seksualiteitsbeleving en het aanleren van vaardigheden (Olricks et al., 2013). Onderzoek van Rutgers toont dat leerlingen in 2019 nog altijd vinden dat er te weinig aandacht is voor seksuele en genderdiversiteit (Cense et al., 2019). De maatschappelijke context van seksuele diversiteit is immers belangrijk voor acceptatie en tolerantie.

Heersende attitudes onder jongeren: de heteronorm

Jongeren associëren homoseksualiteit vooral met zogeheten 'vrouwelijk' en 'mannelijk' gedrag: homo's gedragen zich vrouwelijk en vrouwelijke mannen zijn allemaal homo. Mannen moeten 'stoer' zijn. Het is belangrijk te voorkomen om zelf als homo te worden gezien (Rutgers, 2017; Claessens, 2014; Woodford et al., 2013). Heterojongens gaan er al gauw van uit dat een homo zal proberen hen seksueel te benaderen. Over vrouwelijke homoseksuelen bestaan minder vooroordelen, maar zij worden eerder geassocieerd met mannelijkheid. Biseksuelen worden vaak benaderd vanuit het idee dat zij nog 'een keuze' moeten maken (Brunner, 2011).

Oefenen met gedrag

Leerlingen kunnen nieuwe kennis aangereikt krijgen en ook een LHBTIQ+ vriendelijke houding ontwikkelen, maar dat betekent nog niet direct dat dat ook in hun gedrag tot uitdrukking komt. Daarvoor zijn ook vaardigheden nodig als adequaat omgaan met pestgedrag van medeleerlingen, iemand aanspreken bij ongewenste 'grapjes', respect tonen en gelijkwaardigheid uitstralen voor leerlingen die andere keuzes maken en leren om op een inclusieve manier te praten.

Zichtbaarheid van een gezonde norm omtrent seksuele en genderdiversiteit

Verschillende onderzoeken laten zien dat LHBT-leerlingen en -docenten het schoolklimaat als onveilig ervaren. Ruim 90% van de jongeren heeft wel eens een negatieve ervaring of reactie gehad. Schuyf laat in haar onderzoek zien dat veel LHBT-jongeren tot 24 jaar te maken krijgen met LHBT-gerelateerd geweld (2009). Een factor die bijdraagt aan een negatieve sfeer is het gebruik van 'homo' als scheldwoord. Jongeren geven aan dit woord niet negatief te bedoelen. "Het betekent eigenlijk niets". Maar het veelvuldig schelden met 'homo' resulteert in een negatievere sfeer, die ook een weerslag heeft op niet-LHBT

leerlingen (Kuyper, 2015; Claessens, 2014). Een schoolcultuur die aandacht en respect voor LHBT uitstraalt, is een belangrijke indicator voor een sociaal veilige school.

Bovenstaande 4 factoren zijn de belangrijkste te beïnvloeden factoren om te zorgen voor een grotere sociale veiligheid op scholen. De eerste 3 zijn aan elkaar gelinkt: meer kennis kan leiden tot bewustwording en als zodanig doorwerken in veranderende attitudes en ander gedrag. Deze factoren hebben op hun beurt weer effect op de vierde factor, de sfeer op de school.

Zorg en ondersteuning

Een andere beïnvloedbare factor is de directe ondersteuning aan LHBTIQ+ leerlingen. Voor LHBTIQ+ mensen kan de 'ontdekking' van hun seksuele identiteit een lastig en pijnlijk ontwikkelings- en emancipatieproces met zich mee brengen (Van Bergen & Spiegel, 2015; Cohler & Hammack, 2007). Het gaat bij ondersteuning niet alleen om het ervaren van steun of het hebben van voorbeeldfiguren, maar ook om ondersteuning in het omgaan met de eigen seksuele identiteit, om vaardigheden die daarbij horen zoals het voor jezelf opkomen, respect afdwingen, anderen effectief aanspreken op LHBTIQ+-onvriendelijk gedrag en het meehelpen organiseren van de eigen emancipatie. SchoolsOUT voorziet in deze behoefte door LHBTIQ+ leerlingen de weg te wijzen naar informatie en door hen in contact te brengen met andere LHBTIQ+ mensen, bijvoorbeeld voorlichters van het COC. En door hen in hun eigen kracht te zetten zoals via zichtbaarheidsacties.

Breed draagvlak op gemeentelijk en regionaal niveau

Een laatste belangrijke factor die SchoolsOUT beïnvloedt, is het mede organiseren op gemeentelijk en regionaal niveau van ondersteuning voor SchoolsOUT bij schoolbesturen en de politiek. Een bredere context en maatschappelijke steun helpen scholen om een gezonde norm omtrent seksuele en genderdiversiteit te kunnen realiseren en stimuleren hen daarin sterk. Ook het voorbeeld van collega-scholen die hetzelfde nastreven is erg stimulerend. Het realiseren van zo'n gezonde norm op een school staat immers niet op zichzelf. Het implementeren van SchoolsOUT op gemeente- en regionaal niveau is daarmee ook een belangrijke bevorderende factor voor de individuele scholen.

Verantwoording

Het theoretisch kader van SchoolsOUT is gebaseerd op uiteenlopende theorieën en strategieën.

Groepsdynamica en Contacttheorie: leerlingniveau

De ontwikkeling van een norm vindt nooit in een isolement plaats. Het betreft een opvatting die brede steun heeft of verkrijgt binnen een groep mensen. Overbeek en Renkens beschrijven in hun onderzoek 'De Heteroseksuele School' hoe homonegativiteit vorm krijgt binnen een school (1998). Wanneer jongeren op de middelbare school komen, zoeken zij een groep om bij te horen. Deze groep is veelal homogeen in sociaal karakter en heteroseksueel in haar presentatie. Homoseksualiteit komt niet als serieuze optie ter sprake, immers er zijn zogenaamd geen homoseksuelen op school. Iedereen zorgt ervoor om volgens het 'normale' plaatje te leven om buiten de boot vallen te voorkomen. Homoseksualiteit blijft daardoor onzichtbaar, wat vervolgens bovengenoemd proces versterkt.

Jongeren socialiseren zo in een hetero-normatieve wereld. Onbewust nemen ze deze norm over en gedragen zich ernaar. Jongeren die afwijken van deze norm vinden geen aansluiting en worden buitengesloten. Het is deze dynamiek die pesten mogelijk maakt. Pesters weten zich gesteund door een grote groep meelopers. De gepeste/ homoseksuele leerling heeft doorgaans maar een kleine kring medestanders om zich heen. Docenten moeten expliciet interveniëren in deze dynamiek om homonegatief gedrag tegen te gaan.

Onderzoek van de GGD in Nijmegen toont het bestaan aan van een kleine kern zeer negatieve jongeren (zie hierna bij Onderzoek). Zij zijn niet bevattelijk voor een herziening van de norm. De meeste jongeren zijn dit echter wel. Als seksuele en genderdiversiteit zichtbaarder wordt, als er contact is met niet-heteroseksuele personen en als heteroseksualiteit minder dominant gecommuniceerd wordt in het dagelijks leven op school, is er verandering in de sociale norm mogelijk. SchoolsOUT zet voornamelijk in op de grote middengroep: de leerlingen die niet per se positief zijn, maar ook niet persistent negatief. Het verminderen van negativiteit in deze groep werkt ook door op individuele leerlingen.

Om de norm op scholen te veranderen wordt kennis vanuit Allports Contacttheorie ingezet. Volgens Allport zien groepen elkaar als homogeen, terwijl ze de eigen groep in alle diversiteit beschouwen (1954). Mensen identificeren zich positief met de eigen groep en om dit gevoel vast te houden, zetten zij zich af tegen andere groepen. Het beeld van homoseksualiteit – ‘vrouwelijke’ mannen, veel naakt, extravagantie – staat ver af van de leefwereld van veel jongeren. Zij zetten zich hier tegen af, om zich te sterken in hun eigen groepsidentiteit en om zich te positioneren in de groep. Contact is de manier om hun vooroordelen te verminderen. Zo leren ze om voorbij vooroordelen en presumpties te kijken. Het contact moet echter wel intensief zijn. Oppervlakkig contact versterkt vooroordelen juist. LHBTIQ+ leerlingen en docenten moeten zeer zichtbaar en benaderbaar zijn op school om een tegenwicht te kunnen bieden aan bestaande beelden.

Bovenstaande theoretische noties liggen ten grondslag aan veel van de interventies voor jongeren die binnen SchoolsOUT worden uitgevoerd. Om de attitude en de sociale norm van jongeren met betrekking tot seksuele en genderdiversiteit te veranderen wordt gebruik gemaakt van strategieën om sociale interactie tussen jongeren te beïnvloeden. Zo komen jongeren tijdens voorlichtingen in contact met LHBTIQ+ voorlichters. Ze leren over het persoonlijk leven van een voorlichter en diens ervaringen met ‘coming out’ en ‘coming in’ en reflecteren daarop. Hiermee wordt actief tegenwicht geboden aan heersende vooroordelen. Ook in theatervoorstellingen wordt een beeld van ‘de persoon achter de homo’ gegeven. Zichtbaarheidsacties dienen eenzelfde doel. De strategie van de interventies is gericht op het versterken van empathie voor verschillende opvattingen en uitingen van seksuele en genderdiversiteit. Attitude- en meningsvorming staan hierbij voorop.

Beïnvloeden van cultuur en Antipestprogramma: de school als organisatie

SchoolsOUT maakt sterk gebruik van de theorieën van Hofstede & Hofstede over het beïnvloeden van sociale normen (2012). Volgens hen is cultuur iets dat in de hoofden van mensen zit en hun opvattingen en gedragingen mede vorm geeft en bepaalt. Ze onderscheiden symbolen, helden, rituelen en waarden, die allen bijdragen aan - in ons geval - een gezonde cultuur ten aanzien van seksuele en genderdiversiteit.

SchoolsOUT richt zich met haar aanpak op alle 4 onderscheiden lagen van cultuur. Bij *symbolen* gaat het om de uitstraling van het beleid van een school en de zichtbaarheid. Concreet kan het gaan om het ophangen van posters over LHBTIQ+ activiteiten op het posterbord van de school, toelichting op het beleid rondom seksuele en genderdiversiteit in de schoolbrochure en optreden door de schoolleiding en docenten als er niet respectvol met diversiteit wordt omgegaan door leerlingen en leraren.

Bij *helden* gaat het om de manier waarop de schoolleiding, leraren, ondersteunend personeel, de conciërge, de medezeggenschapsraad en de ouderraad zich opstellen met betrekking tot seksuele en genderdiversiteit. Ook de aanwezigheid van een leerlingenactiegroep als de Gender & Sexuality Alliance valt hieronder.

Bij de *rituelen* horen bijvoorbeeld een jaarlijks terugkerende roze week, een theatervoorstelling, een ondersteuningsaanbod voor LHBTIQ+ leerlingen en het uithangen van de regenboogvlag op Coming Out Dag. Hiermee is er vaak al sprake van verankering van beleid.

De *waarden* tenslotte vormen de kern en zijn de opvattingen en standpunten die de school graag wil uitdragen.

Om een schoolcultuur vanuit beleid en regelgeving (de eerste pijler) te beïnvloeden baseert SchoolsOUT zich hiernaast ook op principes die gebruikt worden in antipestprogramma's rondom schoolbeleid. Olweus beschrijft deze principes van een programma dat pesten voorkomt en terugdringt als volgt: "Het is belangrijk om een schoolomgeving (en idealiter ook een thuisomgeving) te creëren die gekarakteriseerd wordt door warmte, positieve belangstelling en betrokkenheid van volwassenen enerzijds, en door stevige grenzen aan onacceptabel gedrag anderzijds. Ten derde moeten in het geval van overtreding van de grenzen en regels niet-vijandige en niet-fysieke sancties consequent worden toegepast. In deze laatste twee punten ligt impliciet ook een zekere mate van monitoring en surveillance van de activiteiten van de leerlingen binnen en buiten school besloten" (1993).

De Gezonde School: schoolniveau

De Gezonde School is een methodiek gericht op een integrale en structurele aanpak op het gebied van gezondheid en onderwijs. Deze is gebaseerd op de Schoolslag-methodiek (Leurs et al., 2005) en afgeleid van het Comprehensive School Health Programme (Marx & Whooley, 1998).

De Gezonde School heeft als vertrekpunt dat een onderwerp vanuit een breder perspectief dan enkel educatie en kennis moet worden opgepakt. De Gezonde School hanteert de 4 pijlers: 1) Beleid, 2) Educatie, 3) Signaleren en 4) Schoolomgeving die SchoolsOUT toepast als 1) Beleid, 2) Educatie, 3) Zorg: signalering en begeleiding en 4) Zichtbaarheid. In een intensieve samenwerking tussen verschillende betrokken actoren krijgt deze brede inzet vorm. Op die manier wordt zorg gedragen voor een integrale (gericht op verschillende niveaus en doelgroepen) en structurele (geborgd in beleid en gericht op meerdere jaren) aanpak.

De aanpak van Gezonde School ontwikkelt zich continu. In navolging van Kremers (2017) en Bartelink (2019) vatten we de school op als een adaptief complex systeem. Dit betekent dat er ruimte nodig is om de aanpak steeds verder te ontwikkelen. Het gaat niet om een statisch programma, maar om een steeds lerende co-creatie tussen scholen, aanbieders en projectcoördinator. Co-creatie is een belangrijke succesfactor voor een

structurele toepassing van gezondheidsbevordering (Vaandrager et al., 2010). De basisgedachte is wel dat scholen zelf 'probleemeigenaar' zijn.

De manier van werken van SchoolsOUT sluit naadloos aan op de Gezonde School. Dit uit zich onder meer in het werken met een menukaart, waarin interventies opgenomen zijn over de 4 pijlers. Participatie van zowel de LHBTIQ+ doelgroep als van scholen is binnen SchoolsOUT op strategisch, tactisch en operationeel niveau vormgegeven. Ook voor SchoolsOUT geldt de school als uitgangspunt. SchoolsOUT sluit met maatwerk dan ook optimaal aan bij wat past en kan bij een school. Eveneens past het monitoren van de voortgang en deze consequent met de school bespreken en daarop nieuwe acties plannen binnen de aanpak van de Gezonde School.

De ervaring binnen de Nijmeegse context is dat SchoolsOUT en de Gezonde School vanuit de GGD elkaar wederzijds zeer versterken: via verschillende routes wordt zo dezelfde boodschap richting scholen uitgedragen.

Systematische Implementatietheorie: schoolniveau en gemeentelijk/ regionaal niveau

Een belangrijk aspect van SchoolsOUT is een gerichte strategie om een infrastructuur te creëren die de implementatie van SchoolsOUT op brede schaal faciliteert en ondersteunt. Scholen functioneren niet in een vacuüm, zoals eerder aangegeven, maar worden juist sterk beïnvloed door collega-scholen, door de koepel waar ze bestuurlijk veelal deel van uit maken, door de opvattingen en normen en waarden van hun omgeving. Scholen zijn onderdeel van de samenleving.

Voor het plannen en uitzetten van activiteiten gebruikt SchoolsOUT het implementatiemodel van Fleuren, Wiefferink en Paulussen (2004). Dit houdt in dat er specifieke interventies worden ingezet om scholen te bewegen van bekendheid met de aanpak (disseminatie), via motivatie om mee te doen (adoptie) naar in de eigen context toepassen van de interventies (gebruik) en structurele inbedding (behoud).

Het succes van de mate van implementatie van SchoolsOUT hangt volgens dit model af van 5 factoren:

- *Productkenmerken*: Deze zijn veelomvattend voor de ruim 70 afzonderlijke interventies van SchoolsOUT. Dat maakt maatwerk mogelijk. Scholen kunnen toepassen wat binnen hun context past en de interventies toetsen op toegankelijkheid en werkbaarheid. Bij de interventies op het voortgezet onderwijs ligt de nadruk op bewustwording.
- *Implementatiestrategie*: SchoolsOUT maakt gebruik van interventies die passen bij de fase waarin een school zich bevindt op de lijn van disseminatie – adoptie – gebruik – behoud. Via een planmatige aanpak komen we steeds dichterbij het doel van een integrale en structurele inbedding van aandacht voor seksuele en genderdiversiteit in het onderwijs. Helpend bij deze strategie is dat gelijktijdig op strategisch, tactisch en operationeel niveau gewerkt wordt op een manier die het mogelijk maakt dat de niveaus elkaar positief beïnvloeden.
- *Kenmerken implementator*: In feite is er sprake van meerdere implementators. De projectleider is een voor de scholen bekende en betrouwbare partner. De begeleidingscommissie bestaat uit alle belangrijke stakeholders, waardoor alle betrokkenen direct invloed hebben op de strategie en monitoring. Een enthousiaste wethouder en een ondersteunende gemeenteraad bieden de aanpak veel

maatschappelijke legitimiteit en stimuleren schoolbesturen en -directies om te participeren.

- *Kenmerken ontvanger:* De VO-scholen en hun leerlingen variëren sterk qua kenmerken. Per school is in elk geval een contactpersoon aangesteld die direct contact onderhoudt met de projectleider. Het noodzakelijke maatwerk is hierdoor mogelijk.
- *Sociaal politieke context:* Alle relevante stakeholders (scholen, gemeente en belangenorganisaties) ondersteunen SchoolsOUT. De gemeente zorgt daarenboven voor de financiële ondersteuning. In Nijmegen is seksuele en genderdiversiteit al tientallen jaren een actueel en belangrijk maatschappelijk en politiek thema. Politiek en burgers ondersteunen de emancipatie en integratie van minderheden in grote meerderheid. Deze politieke en sociale ondersteuning is een belangrijke faciliterende factor voor de aanpak.

Collective Impact: maatschappelijk niveau

Voor onze aanpak hebben we ons de laatste jaren steeds meer laten inspireren door het concept van Collective Impact, zoals ontwikkeld door Stanford Social Innovation Review van de Stanford University (Kania et al., 2011, 2013, 2014). Collective Impact is een algemeen model dat aangeeft hoe geïsoleerde en versnipperde activiteiten van uiteenlopende organisaties eenmaal gebundeld elkaar versterken en collectief meer teweeg brengen.

Werkzame elementen voor een integrale aanpak bij gezondheidsbevordering vinden we terug in dit concept. Het is daarmee ook bruikbaar voor maatschappelijke opgaven die gezondheidsbevordering wil bereiken (Groen, Gezond en In beweging, 2018; Molleman, 2019). Voor SchoolsOUT vormt het een overkoepelende programmatheorie.

Om Collective Impact te realiseren zijn 5 condities van belang:

1. Zorg voor een gemeenschappelijke agenda, visie op het probleem en strategie van aanpak.
2. Spreek af hoe je het resultaat monitort en maak er een lerende aanpak van.
3. Zorg dat partners hun specifieke kracht en expertise slim op elkaar afstemmen en elkaar kunnen aanvullen en versterken met een collectieve regie.
4. Besteed veel aandacht aan onderlinge communicatie en bouw aan wederzijds vertrouwen en een duurzame samenwerking.
5. Zorg voor een robuuste organisatiestructuur/ een preventieve infrastructuur (in het Engels: back bone support) die de verandering draagt.

Net zoals bij integrale gezondheidsbevorderingsprogramma's is onderzoek naar de effectiviteit van de Collective Impact-benadering niet eenvoudig (Kania et al., 2014). Onderzoek naar de werking en het proces laat zien dat met name 1 en 5 (het gezamenlijke doel en de agenda en een goede ondersteuningsstructuur) belangrijke principes zijn om effect te realiseren (Stachowiak & Gase, 2018).

SchoolsOUT besteedt veel aandacht aan alle 5 condities. Het is onze ervaring dat ook de manier van samenwerking, het slim inzetten van en ruimte geven aan ieders kwaliteiten (conditie 3), het waarderen van elkaars inzet (conditie 4) en de jaarlijkse monitoring (conditie 2) belangrijke voorwaarden zijn.

4. Onderzoek

4.1 Onderzoek naar de uitvoering

Onderzoek #1

- a) *Procesevaluatie Traject Voortgezet Onderwijs en Homoseksualiteit & SchoolsOUT*. Ursula Prinsen & Gerard Molleman, Nijmegen: GGD Gelderland-Zuid (2013).

Aanvullend:

Evaluatie/ bereikte resultaten SchoolsOUT 2013. Ursula Prinsen & Gerard Molleman, Nijmegen: GGD Gelderland-Zuid (2013).

- b) De evaluatie beschrijft het proces van SchoolsOUT en diens voorloper Traject Voortgezet Onderwijs en Homoseksualiteit tot en met 2013. Het is een intern document van de GGD, ongepubliceerd en gebaseerd op gegevens uit eigen evaluaties en jaarverslagen.
- c) Het onderzoek beschrijft zowel de wijze van monitoring van SchoolsOUT als de resultaten daarvan.

De evaluatie toont een kwantitatieve en kwalitatieve ontwikkeling: sinds de start in 2002 is het aantal deelnemende scholen gestegen van 13 naar 22 in 2013, zijn meer diverse en meer activiteiten ontplooid op de 4 pijlers en steeg het bereikte aantal leerlingen van 4000 naar bijna 6800 per jaar.

Belangrijkste onderzoeksbevindingen zijn dat de ontwikkelde methode voor docenten vruchten afwierp om het draagvlak te vergroten en dat de pijler Zorg een punt van aandacht is. De projectleider heeft vervolgens samen met COC-voorlichters en scholen bekeken op welke manieren scholen meer inzet kunnen plegen op deze pijler.

Bijlagen 6.a en 6.b tonen de procesevaluatie en de evaluatie uit 2013.

Onderzoek #2

- a) *Evaluatie SchoolsOUT*. Ursula Prinsen & Gerard Molleman, Nijmegen: GGD Gelderland-Zuid (2015).
- b) De evaluatie beschrijft een uitgebreid onderzoek naar het proces van SchoolsOUT over de jaren 2012-2015 en is gebaseerd op interne rapportages en evaluaties met betrokken scholen. Deze procesevaluatie vormt de onderlegger voor het driejarige subsidieverzoek voor de continuering in 2016-2018.
- c) Het document toont de activiteiten en de voortgang van 2012-2015 met aandacht voor de implementatie op scholen en de gemeentebrede activiteiten.

In deze periode hebben alle VO-scholen het thema opgepakt. 15 scholen consolideren hun aanpak, 6 scholen zijn (opnieuw) gestart met SchoolsOUT en 6 actieve scholen zijn bezig met het doorontwikkelen van hun inzet. Steeds meer leerlingen zijn actief betrokken zoals via Gay Straight Alliances (nu Gender & Sexuality Alliances), filmpjes maken of bezoeken aan het COC.

Op de 4 SchoolsOUT-pijlers is voortuitgang geboekt. De pijler 'Zorg: signalering en begeleiding' blijft voor veel scholen een punt van aandacht (zie: p. 10-13 en p. 23-24 van de procesevaluatie). Met de begeleidingscommissie, scholen en aanbieders is besproken welke inzet hier verder op mogelijk is.

Bijlage 7 toont de evaluatie voor de periode 2012-2015.

Onderzoek #3

- a) *Projectplan SchoolsOUT 2019-2021 en Evaluatie SchoolsOUT 2016-2018*. Ursula Prinsen & Gerard Molleman, Nijmegen: GGD Gelderland-Zuid (2018).
- b) De evaluatie is gebaseerd op interne rapportages en evaluaties met betrokken scholen. Het document toont een uitgebreide procesevaluatie over 2016-2018 en vormt de onderlegger voor een nieuw driejarig subsidieverzoek voor de periode 2019-2021.
- c) De evaluatie beschrijft de activiteiten en de voortgang van 2016-2018, zowel voor de implementatie op scholen als voor de gemeentebrede activiteiten. In deze periode is het jaarlijkse gesprek van de projectleider en de scholen over de menukaart ingevoerd.

Na 16 jaar SchoolsOUT zijn alle VO-scholen betrokken en is er sprake van een normaalverdeling over de mate van implementatie: een (opnieuw) beginnende groep, een grote groep die de aanpak consolideert en een groeiende groep die steeds meer doet. De intensiteit van de aanpak is toegenomen. De extra inspanningen op 'Zorg: signalering en begeleiding' hebben gewerkt: deze pijler vertoont een stijging.

Bijlage 8 toont het projectplan 2019-2021 met de procesevaluatie 2016-2018.

Onderzoek #4

- a) *Schoolrapporten Ontwikkeling Tolerantie voor Seksuele Diversiteit, Regio Nijmegen*. Merel Gerrits, Nijmegen: GGD Gelderland-Zuid (2020).
- b) Deze casestudy richt zich op deelnemende scholen aan SchoolsOUT en baseert zich op de vierjaarlijkse Gezondheidsmonitor Jeugd onder alle VO-leerlingen in de 2^e en 4^e klas.
De mate van implementatie van SchoolsOUT en haar voorganger is bepaald voor 16 VO-scholen in de regio Nijmegen op een schaal van 1-5, met per school de ontwikkeling van de gemiddelde en de uitgesplitste houding ten aanzien van seksuele diversiteit tussen 2003 en 2019. Waar van toepassing is dit uitgesplitst naar onderwijsniveau. De respons betreft rond de 90% van alle leerlingen, ongeveer 6000 leerlingen.
Het is een intern document van de GGD.
- c) De resultaten brengen de tolerantie voor seksuele diversiteit onder leerlingen in kaart en bieden input voor een terugkoppeling over het implementatieniveau tussen de projectleider en de betreffende scholen.

Uit de analyse blijkt dat de leerlingen op alle scholen toleranter zijn geworden in vergelijking met het eerste meetmoment. Wel zijn er verschillen tussen de scholen aan te merken en is gebleken dat er op enkele scholen ruimte is voor verbetering. De resultaten bieden een indicatie dat een hoge mate van implementatie en betrokkenheid bij SchoolsOUT kunnen bijdragen aan meer tolerantie voor seksuele diversiteit onder leerlingen. Er zijn echter scholen die zeer actief zijn, waar het resultaat geringer is dan verwacht. Juist dit biedt input om de toegepaste interventies aan te scherpen, ze passend te maken en het effect te maximaliseren.

Een voortzetting van de monitoring van het implementatie- en het tolerantieniveau is zowel gewenst als gepland, omdat het effect van veranderingen in de implementatie pas in de toekomst zichtbaar wordt.

Bijlage 9 toont de schoolrapporten.

4.2 Onderzoek naar de behaalde effecten

Onderzoek #1

- a) *Attitudes Towards Homosexuality. A Study on Contextual Explanations of General and Specific Homonegativity among Dutch Secondary School Students.* J. Blaauw, Nijmegen: Radboud University (2012).

Aanvullend:

Effects of Six Contexts on Four Aspects of Homonegativity among Dutch Secondary School Students.

J. Blaauw & W.C. Ultee (2013). Submitted to: European Sociological Review. Niet gepubliceerd.

Hoe denken scholieren over homoseksualiteit? Een onderzoek naar de houding van middelbare scholieren in Oost-Nederland ten aanzien van homoseksualiteit gemeten in drie dimensies. *TSG, Tijdschrift Gezondheidswetenschappen*, 94/2016. nr. 6, p. 234-240. J. Blaauw, G.R.M. Molleman & M. van der Star (2016).

- b) Het onderzoek betreft een thesis ter afronding van de onderzoeksmaster Social and Cultural Science. Blaauw heeft op basis van cijfers van de Gezondheidsmonitor Jeugd determinanten van homonegativiteit onderzocht en ook de rol van scholen betrokken in het beïnvloeden van de sociale attitude van hun leerlingen. Beide aanvullende artikelen hebben deze onderzoeksgegevens benut. In het TSG-artikel zijn de gegevens gebruikt van de Gezondheidsmonitor Jeugd van de GGD'en in Overijssel en Gelderland uit de jaren 2003, 2007 en 2011 (N=105.341) waarin de ontwikkeling van homonegativiteit over de jaren en per regio zijn gerapporteerd. Naast homonegativiteit zijn ook de dimensies sociale afstand en houding ten opzichte van homoseksueel gedrag uitgesplitst over tijd en naar diverse persoonskenmerken.
- c) Het determinantenonderzoek van Blaauw is eerder in dit document beschreven bij Onderbouwing. Interessant in zijn bevindingen is het effect van SchoolsOUT. Blaauw vindt een klein effect van LHBT-beleid op homonegativiteit: leerlingen op scholen die actiever zijn binnen SchoolsOUT zijn minder negatief. Uit additionele analyses blijkt dat SchoolsOUT samenhangt met het percentage negatieve leerlingen in de klas. Actieve scholen hebben tot 5% minder homonegatieve leerlingen. Jongeren met minder negatieve leerlingen om zich heen, zijn zelf ook minder negatief. SchoolsOUT heeft een duidelijk indirect effect op de attitude van leerlingen.

Bijlage 10 toont het onderzoeksverslag: Attitudes towards Homosexuality.

Bijlage 11 is het artikel: Hoe denken scholieren over homoseksualiteit?

Onderzoek #2

- a) *SchoolsOUT een Effectevaluatie: Evaluatie van de effectiviteit van SchoolsOUT als middel om de tolerantie voor seksuele diversiteit te vergroten onder middelbare scholieren.* M. Gerrits, Nijmegen: GGD Gelderland-Zuid & Radboud Universiteit (2020).

Aanvullend:

Invloed van verschillen in geloofsovertuiging tussen de regio Nijmegen en de regio Rivierenland op het regio-effect met betrekking tot tolerantie voor seksuele diversiteit.

M. Gerrits, Nijmegen: GGD Gelderland-Zuid, intern document (2020).

- b) Het onderzoek van Gerrits betreft een thesis ter afronding van de master Sociologie. Het behelst een kwantitatief onderzoek naar de effectiviteit van SchoolsOUT. De gebruikte data zijn afkomstig van de Gezondheidsmonitor Jeugd (VO-leerlingen uit klas 2 en 4) van GGD Gelderland-Zuid in de periode 2003-2019 met een interval van 4 jaar. In totaal tellen de gebruikte waves 38.594 respondenten. Door middel van difference-in-differences analyse is de mate van tolerantie voor seksuele diversiteit van scholieren in de regio Nijmegen vergeleken met de regio Rivierenland, waar geen gestructureerd programma wordt toegepast. Ook is door middel van multilevel analyse nagegaan of een hogere implementatiegraad van SchoolsOUT bijdraagt aan een hogere mate van tolerantie. Ten slotte is nagegaan voor welke groepen leerlingen SchoolsOUT het beste werkt.
- c) Na vergelijking van de regio's Nijmegen en Rivierenland blijkt dat in de regio Nijmegen, waar SchoolsOUT wordt toegepast, de stijging in tolerantie voor seksuele diversiteit significant groter is dan in de regio Rivierenland. Omdat er door het toegepaste design en controle-variabelen rekening is gehouden met de verschillen tussen de regio's, geeft deze bevinding aan dat SchoolsOUT heeft bijgedragen aan het vergroten van de tolerantie voor seksuele diversiteit in de regio Nijmegen.

De tweede onderzoeksvraag was of een hogere mate van implementatie op een school, oftewel het uitvoeren van meer interventies, invloed heeft op de mate van tolerantie van de leerlingen. Voor een aantal aspecten is dit het geval, onder andere in de rol die scholen spelen in het beïnvloeden van sociale attitudes. Ook is aangetoond dat een hogere mate van implementatie van SchoolsOUT bijdraagt aan het verkleinen van de sociale afstand die leerlingen bewaren tot een LHBT-klasgenoot.

Ten slotte is onderzocht voor welke leerlingen SchoolsOUT het meest effectief is geweest. Uit de analyses blijkt dat SchoolsOUT het grootste effect heeft bij groepen leerlingen die bij aanvang negatiever waren over seksuele diversiteit. Met name jongens en leerlingen op het vmbo-basis en kader hebben een relatief grote stijging in tolerantie doorgemaakt tussen 2003 en 2019.

Bijlage 12 toont de effectevaluatie.

Bijlage 13 toont een factsheet die hierop is gebaseerd.

Bijlage 14 is het rapport over de invloed van verschillen in geloofsovertuiging.

5. Samenvatting Werkzame elementen

Onderstaande werkzame elementen zijn essentieel voor SchoolsOUT.

In het schema is steeds verwezen naar onderdelen in dit werkblad:

- 1 = Uitgebreide beschrijving
- 2 = Uitvoering
- 3 = Onderbouwing
- 4 = Onderzoek/ aanwijzing voor effectiviteit
- 7 = Praktijkvoorbeeld

Werkzame elementen	Onderdeel
Voor de inhoudelijke realisatie van het hoofddoel	
Focus op strategieën gericht op sociale-norm-ontwikkeling.	1, 3
Gebruik van strategieën om sociale interactie tussen jongeren te beïnvloeden zoals intergroepscontact.	1, 3, 4
Strategieën gericht op empathie versterken en rollenspelen gerelateerd aan theater en lessen op school (vooroordelen betreffen onder meer onzekerheid over eigen seksuele identiteit).	1, 3
Omvattende en integrale aanpak, zodat interventies elkaar kunnen versterken.	1, 3, 4, 7
Basismenu als uitgangspunt voor minimale inzet om doelen te bereiken.	1, 2, 3
Belangrijke strategieën en randvoorwaarden om de hoofddoelstelling te helpen realiseren	
Aanpak op maat met, voor en van de school.	1, 2, 7
Aanpak met een lange adem/ looptijd.	1, 2, 3, 7
Veel aandacht voor de implementatiestrategie met continue actualisering.	1, 2, 3, 7
Jaarlijkse voortgangsmonitor van de aanpak en vierjaarlijks onderzoek op leerlingniveau via de Gezondheidsmonitor Jeugd.	1, 2, 4
Structurele samenwerking met de Gezonde School-aanpak: onderlinge versterking.	1, 2, 3
Professionele, enthousiaste projectleider die alle partijen bindt en verbindt en tevens de kwaliteit bewaakt.	1, 2
Samenwerking met en participatie van het COC en andere (LHBTIQ+) aanbieders.	1, 2
Sterke support van schoolbesturen van vrijwel alle scholen onder meer via de begeleidingscommissie en het convenant.	1, 2, 3
Sterke politieke steun van gemeenteraad en B&W met langjarige financiële ondersteuning.	1, 2, 3

6. Aangehaalde literatuur

- Allport, G.W. (1954). *The Nature of Prejudice*. Cambridge: Perseus Books.
- Battles, C. & Hilton-Morrow, W. (2010). Nobody Wants to Watch a Beacon: Will and Grace and the Limits of Mainstream Network Television. In J. Elledge (ed.) *Queers in American Popular Culture*. Santa Barbara: Greenwood Publishing Group.
- Bartelink, N. (2019). *Evaluating health promotion in complex adaptive school systems: The Healthy Primary School of the Future*. Maastricht: Maastricht University.
- Bergen, D. van & Spiegel, T. (2015). De Moeite Waard? Acceptatie van Seksuele Diversiteit op School en de Zelfwaardering van Lesbische en Homoseksuele en Biseksuele Jongeren. *Pedagogiek*, 35(2), 167-181.
- Blaauw, J. (2012). *Attitudes Towards Homosexuality. A Study on Contextual Explanations of General and Specific Homonegativity among Dutch Secondary School Students*. Nijmegen: Radboud University.
- Blaauw, J. & Ultee, W.C. (2013). *Effects of Six Contexts on Four Aspects of Homonegativity among Dutch Secondary School Students*. Submitted to: European Sociological Review; niet gepubliceerd.
- Blaauw, J., Molleman, G.R.M. & Star, M. van der (2016). Hoe denken scholieren over homoseksualiteit? Een onderzoek naar de houding van middelbare scholieren in Oost-Nederland ten aanzien van homoseksualiteit gemeten in drie dimensies. *TSG, Tijdschrift Gezondheidswetenschappen*, 94/2016. nr. 6, p. 234-240.
- Bommel, H. van (2010). *Vroegsignalering bij migrantenkinderen*. Utrecht: Pharos.
- Brunner, S.R. (2012). *To Bi or not to Bi. Een onderzoek naar de houding ten opzichte van biseksualiteit in Nederland in 2011 en de verklaringen daarvoor*. Nijmegen: Radboud Universiteit.
- Cense, M., Grauw, S. de & Vermeulen, M. (2019). *Gewoon, het taboe eraf halen. Wat leerlingen willen van seksuele vorming*. Utrecht: Rutgers.
- Claessens, E. (2014). *Homofob Gedrag: Rationaliteit Versus de Sociale Context*. Antwerpen: Universiteit Antwerpen.
- COC Nederland (2003). *Potten en flikkers de kast uit... Hoe tolerant is jouw school?*
- Cohler, B.J. & Hammack, P.L. (2007). The Psychological World of the Gay Teenager: Social Change, Narrative, and "Normality". *Journal of Youth and Adolescence*, 36(1), 47-59.
- Epstein, J.L. (2001). *Schools, family and community partnerships: Preparing educators and improving schools*. Boulder, CO: Westview Press.
- Espelage, D.L. & Swearer, S.M. (2008). Sexual orientation, homophobia, bullying, and psychological adjustment during adolescence [special issue]. *School Psychology Review*, 37, 202-216.
- Felten, H. & Boss, E. (2017). *Handreiking LHBTI-Emancipatie; Feiten en Cijfers op een Rij*. Utrecht: Movisie.
- Fleuren, M., Wiefferink, K. & Paulussen, T. (2004). Determinants of innovation within health care organisations. Literature review and Delphi study. *International Journal for Quality in Health Care*, 16(2), 107-123.
- Gerrits, M. (2020). *SchoolsOUT: een Effectevaluatie. Evaluatie van de effectiviteit van SchoolsOUT als middel om de tolerantie voor seksuele diversiteit te vergroten onder middelbare scholieren*. Nijmegen: GGD Gelderland-Zuid & Radboud Universiteit.

- Gerrits, M. (2020). *Schoolrapporten Ontwikkeling Tolerantie voor Seksuele Diversiteit; Regio Nijmegen*. Nijmegen: GGD Gelderland-Zuid.
- Graaf, H. de, Borne, M. van den, Nikkelen, S., Twisk, D. & Meijer, S. (2017). *Seks onder je 25^e; Seksuele Gezondheid van Jongeren in Nederland anno 2017*. Rutgers en Soa Aids Nederland.
- Groen, Gezond en In Beweging (2018). *Procesplan 2018-2020*. Nijmegen: Stuurgroep Groen Gezond en In Beweging.
- Hekkink, C.F., Molleman, G.R.M., Keijser, J.F.E.M. & Saan, H. (2007). Onderzoek naar indicator ontwikkeling voor gezondheidsbevordering. *Het referentiekader Gezondheidsbevordering verder uitgediept*. Saan, H., Haes, W. de & Hekkink, C. (red), Deelrapport 8 (28p). Woerden: NIGZ.
- Hofstede, G., Hofstede, G.J. & Minkhof, M. (2012). *Allemaal andersdenkenden, omgaan met Cultuurverschillen*. Amsterdam: Business Contact.
- Hubbard, R.R., Snipes, D.J., Perrin, P.B., Morgan, M.R., DeJesus, A. & Bhattacharyya, S. (2013). Themes in Heterosexuals' Responses when Challenging LGBT Prejudice. *Sexuality Research and Social Policy*, 1-10.
- Kania, J. & Kramer M. (2011). Collective Impact. *Stanford Social Innovation Review*. New York.
- Kania, J. & Kramer M. (2013). Embracing Emergence: How collective impact addresses complexity. *Stanford Social Innovation Review*. New York.
- Kania, J., Hanleybrown F. & Splansky Juster J. (eds.) (2014). *Collective Insights on Collective Impact*. Stanford, California: Stanford Center on Philanthropy and Civil Society Stanford University.
- Korhonen, T., Kylma, K., Houtsonen, J., Välimäki, M. & Suominen, T. (2012). University Students' Knowledge of, and Attitudes Towards HIV and AIDS, Homosexuality, and Sexual Risk Behaviour: A Questionnaire Survey in Two Finnish Universities. *Journal of Biosocial Science*, 44(6), 661-675.
- Kremers, S., Visscher, T. & Schuit, A. (2018). Effect in zijn context. *TSG, Tijdschrift voor gezondheidswetenschappen*, 96(3):128-31.
- Kuyper, L. (2015). *Jongeren en seksuele oriëntatie*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Kuyper, L. (2012). Transgenders in Nederland: prevalentie en attitudes. *Tijdschrift voor seksuologie*, 36(2), 129-135.
- Lee, T.T. & Hicks, G.R. (2011). An Analysis of Factors Affecting Attitudes Toward Same-Sex Marriage: Do the Media Matter? *Journal of Homosexuality*, 58(10), 1391-1408. 42.
- Leurs, M.T.W., Schaalma, H.P., Jansen, M.W.J., Mur-Veeman, I.M., St. Leger, L.H. & Vries, N. de (2005). Development of a collaborative model to improve school health promotion in the Netherlands. *Health Promotion International*, 20(3), 296-305.
- Lodeweges, J. & Volkering, C. (2014). *Seksuele diversiteit: leermiddelenanalyse*. Enschede: Expertisecentrum voor Leerplanontwikkeling, SLO.
- Lubbers, M., Jaspers, E. & Ultee, W.C. (2006). Het homohuwelijk na invoering: voor- en tegenstanders. *Mens en Maatschappij*, 81(2), 101-120.
- Marx, E. & Wooley, S.F. (eds.) (1998) *Health is Academic. A Guide to Coordinated School Health Programs*. New York: Teachers College Press.
- Molleman, G.R.M. (2019). *Het persoonlijke en het collectieve in balans, effectieve preventie vraagt om verbinding tussen zorg en publieke gezondheid*. Inaugurale rede 7 juni 2019, Nijmegen, Radboudumc.
- Mooij, T., Fettelaar, D. & De Wit, W. (2012). *Sociale onveiligheid van LHB-*

- schoolpersoneel en LHB-leerlingen: Brochure*. Nijmegen: ITS/ Radboud Universiteit Nijmegen.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Malden, MA: Blackwell Publishing.
- Overbeek, N. & Renkens, J. (1998). *De heteroseksuele school*. Nijmegen: Wetenschapswinkel Nijmegen.
- Pizmony-Levy, O. (2018). *The 2018 Dutch National School Climate Survey Report*. Research Report. New York: Teachers College, Columbia University.
- Prinsen, U. & Molleman, G. (2015) *Evaluatie SchoolsOUT 2012-2015*. Nijmegen: GGD Gelderland-Zuid.
- Prinsen, U. & Molleman, G. (2018) *Projectplan SchoolsOUT 2019-2021 en Evaluatie SchoolsOUT 2016-2018*. Nijmegen: GGD Gelderland-Zuid.
- Rossenberg, S. (2013). *LHBTI-kinderen in Nederland; Rapportage over de Leefwereld en Rechten van een Vergeten Groep Kwetsbare Kinderen*. COC Nederland.
- Russell, S.T, Muraco, A., Subramaniam, A. & Laub, C. (2009). Youth Empowerment and High School Gay Straight Alliances. *J. Youth Adolesc.* 2009 August; 38(7): 891–903.
- Rutgers (2017). *Seksuele Gezondheid in Nederland in 2017*.
- Scholte, R., Nelen, W., De Wit, W. & Kroes, G. (2016). *Monitor Sociale Veiligheid in en rond scholen in het primair en voortgezet onderwijs*. Nijmegen: Praktikon.
- Schuyf, J. (2009). *Geweld tegen homoseksuele mannen en lesbische vrouwen. Een Literatuuronderzoek naar praktijk en bestrijding*. Den Haag: WODC.
- SCP (2010). *Steeds gewoner, nooit gewoon. Acceptatie van homoseksualiteit in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Stachowiak, S. & Gase, L. (2018). Does collective impact really make an impact? *Stanford Social Innovation Review*. Stanford, California,
- Swearer, S.M., Turner, R.K. & Givens, J.E. (2008). "You're So Gay!": Do Different Forms of Bullying Matter for Adolescent Males? *School Psychology Review*, 37(2), 160-173.
- Vaandrager, L. van der, Driessen Mareeuw, F., Naaldenberg, J., Klerkx, L., Molleman, G., Regt, W. de & Zandvliet, J. (2010). *De kennisinfrastructuur van de Openbare Gezondheidszorg; vorm en functioneren*. Den Haag: ZonMw.
- Woodford, M.R., Atteberry, B., Derr, M. & Howell, M. (2013). Endorsement for Civil Rights for Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender People Among Heterosexual College Students: Informing Socially Just Policy Advocacy. *Journal of Community Practice*, 21(3):203-227.

7. Praktijkvoorbeeld

Ervaring met SchoolsOUT

~ Zorgcoördinator op een VO-school in Nijmegen

“Seksuele diversiteit is geen gemakkelijk onderwerp om te bespreken, al weten we dat dit alle leerlingen op school aangaat. Het is een keuzeles-onderwerp van meestal de docent biologie, maatschappijleer of verzorging en is zeker niet verankerd in de lessen en toetsen.

In een school zijn er altijd wel medewerkers die begaan zijn met dit onderwerp. Niet alleen docenten maar ook een roostermaker of conciërge kan behoefte voelen om seksuele diversiteit op school bespreekbaar te maken. Dat kan persoonlijk zijn of vanuit directe betrokkenheid, maar ook door ervaringen met oud-leerlingen. Maar altijd geldt dat als je (bijna) alleen staat in de school, dat de kans klein is dat je het aandurft om over homoseksualiteit en dergelijke te beginnen.

Voor mij was de eerste aanzet een bezoekje van de projectleider van SchoolsOUT. Daarmee had ik een opdracht in handen en een excuus om de aandacht te vragen van de schoolleiding en docenten over hoe de school seksuele diversiteit bespreekbaar maakt. Gelukkig kwam de projectleider het jaar erop weer en werd na mijn inventarisatie een volgende stap gezet, namelijk actief aan de slag gaan op school. In de lessen maar ook daarbuiten.

Via de jaarlijkse inspiratiemiddagen georganiseerd door de projectleider, ontmoette ik contactpersonen op andere scholen en kwam een uitwisseling op gang. Je kunt leren van elkaars successen en blunders. Maar ook komt in beeld wat bij je eigen school en populatie past en dus kansrijk is. Via de projectleider kwam ik ook in contact met diverse aanbieders en vernieuwing in het aanbod voor scholen.

Er volgden leerzame, gezellige maar ook ontroerende ontmoetingen waardoor ik de drive en het lef kreeg om door te gaan. Leerlingen die enthousiast betrokken raakten bij bijvoorbeeld de GSA gingen na het examen (be)vrij(d) van school af, maar de terughoudendheid en angst bij jonge leerlingen blijf ik zien. De eersteklasser die niet weet te reageren op het woord homoseksualiteit, lesbisch zijn. De derdeklasser die wel voorlichting wil geven over de GSA in de eerste klas.... De bovenbouwleerlingen die een feest maken van Parse Vrijdag. De terugkerende aandacht en stimulans vanuit SchoolsOUT blijven nodig, want ik voorvoel dat wat nu zorgvuldig opgebouwd is, weer als een pudding in elkaar zakt als de externe aandacht wegvalt. We zijn er nog niet.”

Samenwerking erkenningstraject

Het erkenningstraject wordt in samenwerking uitgevoerd door het Nederlands Jeugdinstituut (Nji), het RIVM Centrum Gezond Leven (CGL), het Nederlands Centrum Jeugdgezondheid (NCJ), het Kenniscentrum Sport & Bewegen, Vilans, het Trimbos Instituut en MOVISIE. Door samen te werken aan het beoordelen van interventies volgens eenduidige criteria streven wij naar kwaliteitsverbetering in de betrokken werkvelden.

Nederlands
Centrum
Jeugdgezondheid

Rijksinstituut voor Volksgezondheid
en Milieu
Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

kennis en contact van
sociale vraagstukken

